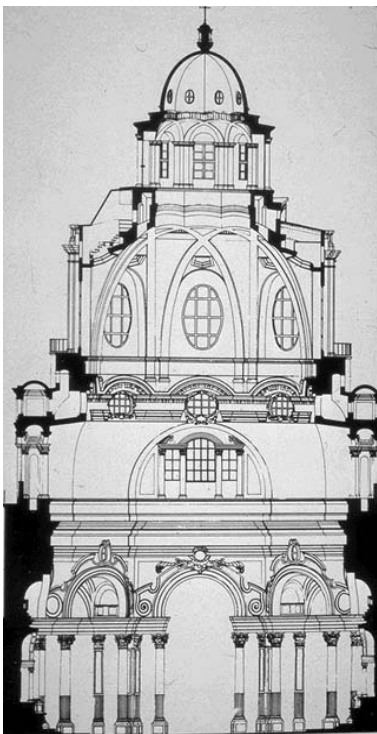

פרק 5 המאה ה-17 (בארוק)

איטליה

ברומיני, ס' קארלו אלה קוואטרו פונטנה, רומא, 1638-41.

גוארינו גואריני, כנסיית ס' לורנצו טורינו (חתך וצילום).

סגנון הבארוק נתן ביטוי להתגבשות מוסד המלוכה הסמכותית או כפי שאמר לואי 14 "אני המדינה". לרוע המזל אדריכלי הבארוק - תחילה באיטליה, לאחר מכן בצרפת ולבסוף באוסטריה ודרום גרמניה - מיעטו לכתוב והמעט אשר כתבו מתייחס בעיקר לתיאוריות קלאסיות. אף מילה על החללים הנפלאים, שיצרו מסביב ובתוך הארמונות או המדרגות והאולמות המושתתים על צורת הסליל (אליפסה). הבארוק זכה אמנם לתחייה מופלאה, במחצית המאה ה-19, כמאה שנה לאחר שנעלם מתחת למעטה הניאו קלאסיקה, אבל גם הפעם לא זכה לתיאוריה נילוות הראויה לשמה. אפשר שזו הסיבה שאינו נימנה עם סגנונות המאה ה-19, כגון ניאו קלאסיקה, ניאו גותיקה וכיו"ב למרות שהוא נפוץ ביותר בכל ארצות המערב והתרבויות שהושפעו או נשלטו על ידו.

גוארינו גואריני (Guarini 1624-83). נזיר, אדריכל, מתמטיקאי ותיאורטיקן איטלקי. יליד מודנה. בן למשפחה דתית ששלחה אותו ואת ארבעת אחיו למנזר שנוהל על ידי המסדר התיאטיני - מסדר שנוסד ב-1524 על ידי גטאנו דה טיינה (Geatano Da Thiene) לימים קדוש והבישוף גיאן פייטרו גאראפה (Grafa) לימים האפיפיור פאול IV (1555-9). מטרת התיאטינים, בדומה לישועים, לקדם רפורמות מחמירות בכנסייה הקאטולית. בהיותו בן 15 נשלח על ידי אב המנזר ל-8 שנים לרומא (1639-48). מניחים שכאן למד להוקיר את גדולי אדריכלי הבארוק ג'ובאני לורנצו ברניני*; פראנססקו ברומיני* ופייטרו דא קורטונה* (Cortona, Boromini, Bernini). סביר להניח שראה בספרות המסדר התיאטיני ברומא את ספריהם של סרליו ו-ויניולה (ע"ע) ואפשר גם שלמד בפועל את מקצוע הבניה - מסורת שהייתה מקובלת אצל הנזירים התיאטינים. מרומא הוחזר ל-מודנה וכעבור שנתיים החל ללמד כאן ובהגיעו לגיל 31 (1655) מונה לראש המסדר ב-מודנה, בניגוד לרצון בנו של הדוכס שליט העיר וגואריני נאלץ לצאת לגלות.

על מסעותיו ב-43 השנים הבאות (1656-60) אין יודעים דבר עד הגיעו ל-מסינה ב-סיציליה. עם זאת יש הסוברים שביקר בספרד ופורטוגל וכאן תכנן ובנה את כנסיית ס' מאריה הקדושה (1656-9) נהרסה ברעידת אדמה ב-1775). במסינה עסק, בנוסף לתפקידו כמרצה, בתכנון חזית כנסיית ס' מאריה של הבשורה (נהרסה 1908) הסמוכה למכללת התיאטינים ויש המייחסים לו גם את תכנון המכללה עצמה. כנסייה נוספת מופיעה בספרו 'אדריכלות אזרחית' אבל אין יודעים אם נבנתה. מכל מקום כבר באלה שהוזכרו ניכרת נטייתו לחללים וקמרונות יוצאי דופן.

שנתיים לאחר הגיעו למסינה נשלח לפאריז (1662) וכאן תכנן למסדר התיאטיני כנסייה (נהרסה 1823). אבל, בגלל סכסוך עם ראש המסדר נאלץ לעזוב ועל כן שמח כנראה לקבל הזמנה לטייע בבניית כנסיית ס' לורנצו עבור התיאטינים ב-טורינו. בהגיעו לכאן גואריני כבר היה בן 42 (1666) ובעל ניסיון ודעה מגובשים. כעבור שנתיים הגיש הצעה לבניית כנסייה חדשה - הצעה שפרושה הריסת כל אשר נבנה מאז הנחת אבן הפינה 34 שנים קודם לכן. למעט חלקים מהקיר החיצוני. למרבה הפלא הצעתו נתקבלה ונבנתה. בהמשך, בזכות יכולתו הסכנית והאמנותית המוכחות, הוזמן לשמש כאדריכל של בית סאבו שליטי טורינו (לימים מלכי איטליה). גואריני נפטר בהיותו בן 59.

בין עבודותיו בטורינו: 6 כנסיות - רובן עבור התיאטינים וכן 5 ארמונות ואחד משערי העיר. במקביל הוזמנו אצלו, כנראה, תוכניות לארמונות עבור דוכסי מדינות באוריה ו-באדן, שבגרמניה.

הכנסיות של גואריני מצטיינות בכיפותיהן העשויות בצורת מדרגות מבחוץ וסלסלת צלעות מבפנים. סגנון זה, כמו גם החלל הדינמי של פנים הכנסייה, מצביע על שילוב השפעה של ברומיני והכרות עם מבנה כיפות המסגדים בספרד. לאלו הוסיף שיטה מקורית ביותר של החדרת האור בעקיפין, דרך חלונות נסתרים למחצה, שמטרתם לרכז את קווי המיתאר של פנים הבניין. בתחום האזרחי נחשב ארמון קאריניאנו (Carignano 1679) ליצירתו החשובה ביותר. הבניין - המתאפיין במדרגות כפולות, כיפה כפולה וחזית מתפתלת - נחשב בעיני רבים למוצלח ולמעניין שבכל ארמונות אירופה במאה ה-17.

גואריני כתב, לאורך כל חייו, בקצב כמעט קבוע של ספר כל שנתיים. בין אלה סקירת עיקרי הפילוסופיה (1665) כולל התייחסויות על טבע האמנות. על המתמטיקה האוקלידית (1671) החושף יזקה עם השגיו הגיאומטריים כאדריכל. על אסטרונומיה מבחינה גיאומטרית

1683). שלוש שנים לאחר מותו (1686) דאגו חברי מסדר התיאטינים לפרסם, תחת השם 'אדריכלות אזרחית ודתית' קובץ של 33 גליונות המציגים את תכנוני האדריכליים – גליונות שהוכנו על ידי שרטטים שונים, אבל ללא הסברים. קובץ זה הפיץ את סגנונו בעיקר בארצות הקאתוליות מצפון אלפים. אפשר גם שמכאן אחד ממקורות סיגנון הבארוק המאוחר של מרכז אירופה (בוהמיה, אוסטריה ודרום גרמניה). בשנות ה-1730, כ-50 שנה לאחר מותו של גואריני פנו הנזירים התיאטינים לאדריכל ברנארדו ויטונה* על מנת להוציא מהדורה שניה של הקובץ. ויטונה הוסיף לקובץ כמה שרטטים וכן מאמר של גואריני שלא פורסם עד לאותה עת – קובץ שהופיע תחת השם המקוצר 'אדריכלות אזרחית' (1737).

גואריני מוכיח בקיאות בתיאוריות על האדריכלות שפורסמו עד זמנו באיטליה, צרפת וספרד. כך למשל הוא מסכם בקצרה את התיאוריות של ויטרוביוס, אלברטי, ויניולה וכן את חידושי האקדמיה הצרפתית בנושא השימושיות וההתאמה לצרכים. לדעתו אין להתייחס בסגידה לעבר, כי 'האדריכלות יכולה לתקן את הטעויות בחוקי העבר ולהמציא חוקים חדשים'. כהוכחה לטענתו הוא מביא חידושים בתחום הלחימה (תותחים ורובים) המחייבים שינוי גמור בצורת החשיבה.

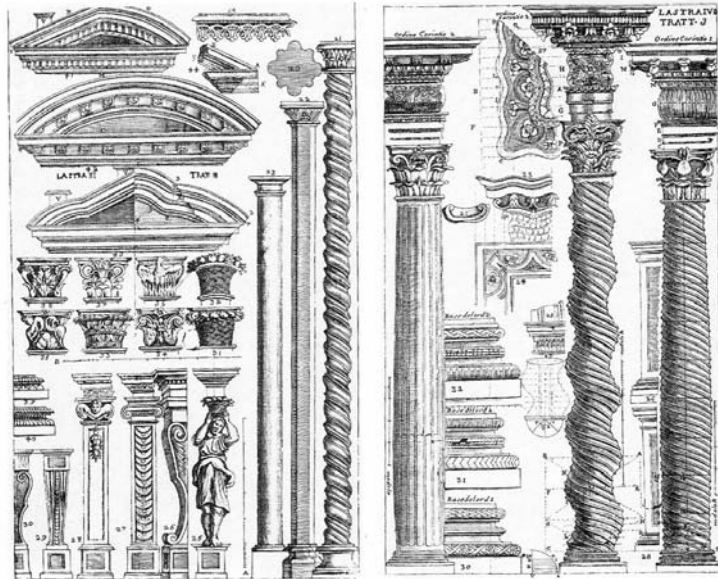
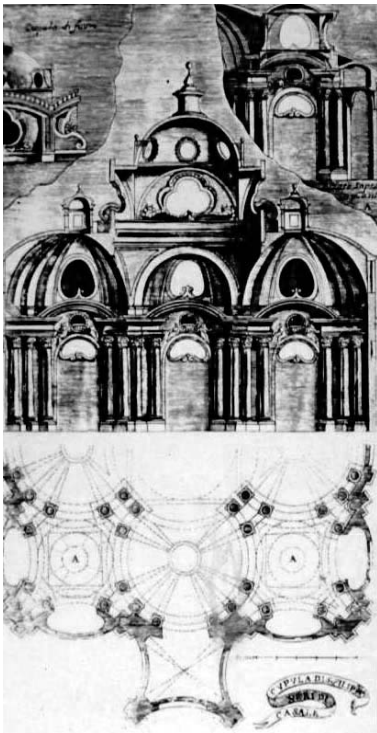
כמו הצרפתים הוא מודע לקושי בניסוח מקורות ההנאה האסתטית והשפעתן של האופנות המשתנות. אי לכך העמודים וסיגנונם יכולים להשתנות כמו גם הפרופורציות. עם זאת הוא סובר, מבלי לפרט, שהאדריכלות נזקקת לחוקים.

חידוש מעניין בתפיסתו הוא ההתייחסות לאדריכלות תקופת הגותיקה כסיגנון בפני עצמו, שהוא לדבריו "... נעים, עדין ושונה לחלוטין מהאדריכלות הרומית", עם דוגמאות שראה בספרד, צרפת ואיטליה. סיגנון הראוי, לדעתו, לדיון אקדמי, כולל הערה, לפיה הבנאים בימי הביניים הגזימו בחופשיות שבה התייחסו לנושא הפרופורציות. תרומתו בתחום זה היא איור השוואתי של סגנונות העמודים והעיטורים היוונים, הרומיים והגותיים, עליהם הוא מוסיף את 'עמודי שלמה' (ספירליים) – תוספת שמקורה כנראה בספרד ואשר החל להתפשט לעת זו באירופה.

גואריני מייצג את הסינטיזה – אולי הקיצונית ביותר – של הבארוק המאוחר, שבו **משתלבים צורות גיאומטריות והמצאות צורניות**, הן במראה החיצוני והן בחלל הפנים. מאידך ספק רב באם לדעותיו ואיוריו הייתה השפעה רבה, אם בכלל, על התפתחות האדריכלות, אפילו במרכז אירופה. לכן אפשר שאת גואריני צריך לראות, כאחת מתגליות המאה ה-20 ביחד עם אדריכלי המהפכה הצרפתית ואסכולת שיקאגו (ר' בהמשך) ועוד רבים כגון פראנססקו בורומיני, שארל גארניה*, ז'וזף פאקסטון* ואחרים.

גואריני גואריני, ארמון קאריניאנו 1679.

גואריני גואריני, שרטטים שנעשו ככל הנראה ע"י ויטונה.

צרפת

בשנת 1635 יסד הדוכס ארמאן ז'אן רשלייה, שהיה הקארדינל של צרפת וראש הממשלה בפועל, את האקדמיה של השפה הצרפתית, על מנת לאחד את חלקיה השונים של האוכלוסייה בממלכה, שדיברה בניבים שונים. בהמשך נוסדו בצרפת שאר האקדמיות, שנועדו לטפח את רוב תחומי היצירה והמדע בפיקוחה וחסותה של המדינה: האקדמיה לציור ופיסול (1648) האקדמיה לריקוד (1661), והאקדמיה לכתובה וספרות (1663) האקדמיה למדעים (1666) והאקדמיה למוסיקה (1669). אקדמיות אלו היו שונות מאוד באופיין לעומת ההתאגדויות החופשיות שפועלות באיטליה מאז המאה ה-16, כמעין המשך לגילדות של ימי הביניים.

יסודה של האקדמיה המלכותית לאדריכלות (1671) על ידי ז'אן באטיסט קולבר, שר הכספים של לואי ה-14, סגרה את מעגל כינונם של המוסדות הללו בצרפת. בסופו של דבר הפכו האקדמיות לכח רב השפעה בכל תחומי היצירה. המנהלים והחברים באקדמיות מונו על ידי נציגו של המלך ונאסר עליהן לפעול כגוף עצמאי. קולבר מינה משקיפים לשיבות האקדמיה לאדריכלות במסגרת תפקידו, משנת 1641, כמפקח כללי של הבניה, האמנות, טווית השטיחים והתעשייה הצבאית.

מטרת האקדמיה לאדריכלות היה לדון, בישיבתה השבועית, ברעיונות של תאורטיקנים קודמים ולהגיע למסקנות וסיכומים מחייבים. אלה הושמעו בצורת הרצאה, פעמיים בשבוע, להשכלתם של אדריכלים צעירים. האקדמיה פעלה גם כגוף מייעץ לבעיות שהובאו אליה על ידי המחוזות השונים. כמו כן דנו חברי האקדמיה בפרויקטים שתכננו בעצמם. נוהלים אלו הפכו את האקדמיה המלכותית **למוסד הראשון בהיסטוריה שבו נלמדה האדריכלות בצורה שיטתית** - דהיינו הפקולטה הראשונה לאדריכלות ואב טיפוס לאלו שהוקמו לימים בארצות אחרות. מקצועות מחייבים, בנוסף לעיצוב אדריכלי, היו הנדסה, חשבון, מכניקה, הידראוליקה, פרספקטיבה ובניה צבאית. מילגה להמשך לימודים בשלוחה ברומא, במשך כחמש שנים, על חשבון המדינה (פרס רומא) ניתנה להרחבת השכלתם של תלמידים מצטיינים, בתחומי האמנות והאדריכלות. האקדמיה לאדריכלות פעלה בשינויים מסוימים, משנת 1671 ועד לשנת 1793, דהיינו 122 שנים, כאשר הוחלט - בעת המהפכה הצרפתית - לשנות את מבניהן, אבל לא את מהותן.

עם יסודה מנתה האקדמיה לאדריכלות 8 חברים כולל מנהל-מזכיר. הדיונים פורסמו דרך קבע, מהשנה הראשונה לקיומה, באישורם וחתמת ידם של כל הנוכחים. בדיונים ניתנה רשות הדיבור גם לאורחים, כגון האדריכל קלוד פרו, שלא היה חבר האקדמיה. בשנת 1699 - 28 שנים לאחר יסודה - שונה במקצת מבנה האקדמיה לאדריכלות: מכאן ואילך מונו שבעה חברים מדרגה ראשונה ושבעה מדרגה שניה. בנוסף ניתנה הזכות להשתתף בדיונים גם למפקחים האחראים על עבודות הבניה הממלכתיות.

תפקידה של האקדמיה היה להגיע להחלטות, שיגבשו **מערכת מחייבת של אסתטיקה אדריכלית** ואולי אפילו יצירת סיגנון לאומי צרפתי, ברוח ניסיונו המוקדם של האדריכל הצרפתי פיליבר דלורם*. עם זאת ידוע שהדיונים כללו גם נושאים מתחומי הפילוסופיה והמדע. היסוד לכל הדיונים היה ההגיון והנסיון, **ברוח הפילוסופיה הראציונאליסטית של רנה ד'קארט** (Descartes 1596-1650). כלומר, רק המתמטיקה יכולה לתת דיוק בטוח (certitude) **והגיאוטרופיה היא הבסיס לכל היפה**. בעוד שהשכל הישר (bon sens) המושתת על חושים בריאים, מונע מעשית טעויות גסות.

בנוסף דגלו באמונה מוחלטת בעולם העתיק כסמכות עליונה, כנראה בהשפעת ביקורת הספרות של ניקולה בואלו וז'אן דה-לה ברויאר (Boileau 1636-1711; La Bruyère 1645-96), לפיה **גדולה ושלמות** ניתנות להשגה רק על ידי חיקוי העולם העתיק. אי לכך התפתח הנוהג לקרוא בקול רם את ויטרוביוס והוגי הרנסאנס על פי הסדר הבא: ויטרוביוס (ע"ע), אנדריאה פאלאדינו (ע"ע), וינצנצו סקאמוצי, ג'קופו ויניולה (ע"ע), סבאסטיאנו סרליו (ע"ע), ליאון באטיסטה אלברטי (ע"ע), זאניני ויולה (ע"ע) ופייטרו קאטאניאו (ע"ע).

אדריכלות ימי הביניים נתפסה, על ידי חברי האקדמיה, כבלתי נסבלת, את מיכאלאנג'לו כאחראי להוללות (Libertinage), שהגיעה לשיאה בהגזמות הבארוק האיטלקי אצל פראנססקו בורומיני, גוארינו גואריני (ע"ע) ואחרים - אדריכלות המבטאת פאנטזיות פרטיות. מה שנדרש לצרפת, על פי האקדמיה, הוא סיגנון מחייב, שיתן ביטוי **ליופי האוניברסלי**. מסקנות אלה נחשבו לבסיסיות וקולבר חזר דרש לנסחן ולהכפיף כסטנדרט. חקירת העולם העתיק - שהיה אמור לשמש כיסוד לאותו סיגנון מחייב - הייתה קשה ביותר

מאחר וחסרו מדידות מדויקות ונתגלו ניגודים ממשיים בין הגרסאות השונות שהתפרסמו. לצורך זה שלח קולבר אדריכלים למחוז פרובאנס בדרום צרפת ולרומא, על מנת למדוד במדויק את העתיקות. ביתיים קיוו לפטור את חוסר האחידות במדידות הקודמות על ידי חיקוי הדוגמאות הטובות ביותר שנתרו מהעולם העתיק - זאת על פי רעיון המופיע כבר אצל ויניולה, בחיבורו 'על החוקים' (Regola).

בשנת 1671, במקביל ליסוד האקדמיה לאדריכלות, הודיע קולבר על תחרות עם פרס בסך 3000 לירות לעיצוב עמוד הראוי לבינוי 'סיגנון צרפתי'. הדחיפות נבעה מהעדר סיגנון קלאסי מתאים להשלמת הקומה השלישית של הלובר בחצר 'המרובעת' (Court Carrée) ולאור העובדה שבקומה השנייה כבר נעשה שימוש ב'סיגנון הרומי המשובח' - סיגנון שנחשב בשעתו כמתאים לקומה העליונה. קלוד פרו (ע"ש), שלא היה חבר באקדמיה, הציע להשתמש ב**עמודים בצורת 'קאריאטידות'** (דמויות נשים נושאות סלים) - הצעה שאכן נתקבלה.

עיצובו של עמוד ב'סיגנון צרפתי' נתפסה כמשימה מרכזית, למרות שהדיונים לא סיפקו את רצונו של קולבר לקבל החלטות ברורות ומהירות. כך למשל האדריכל ניקולה-פרנסואה בלונדל (Blondel 1618-86) הציע להתמקד תחילה בשאלת 'הטעם הטוב' באדריכלות, ואכן בשאלה זו נוסח סיכום לא מחייב לפיו 'הטעם הטוב' צריך לגרום להנאה עם סייג האומר במפורש שלא כל הגורם להנאה הוא בהכרח גם 'טעם טוב'. לבסוף סוכם כפשרה, ש'הטעם הטוב' הוא הגורם לסיפוק והנאה לאנשים נבונים.

קלוד פרו, דיוקן.

קלוד פרו (Perrault 1613-88). פיזיולוג, מתמטיקאי ואדריכל צרפתי. מראשוני המאמינים בגישה ניסויית מעשית (אימפריציזם), לפיה האדם נולד כלוח חלק (Tabula rasa) וכל ידיעתו נובעת מחוויותיו הפנימיות והחיצוניות. זאת לעומת הגישה האפלטונית האומרת שהאדם נולד עם הידיעה (אידיאה) מלכתחילה (A Priori) לגבי נושאים שונים, כגון מהו היופי הטוב וכו' אלא שזו נעלמת וחוזרת עם הניסיון. פרו עסק, עד גיל 50, במחקרים מדעיים שונים, כגון הנדסת מכונות וזואולוגיה וכן לימד פיזיולוגיה ופאתאלוגיה באוניברסיטת פאריז.

ראוי לציין שהאימפריציזם מזוהה כיום עם הבריטי ג'ון לוק שהכיר וכנראה הושפע מפרו וחוגו בעת ששהה בצרפת (1675-9).

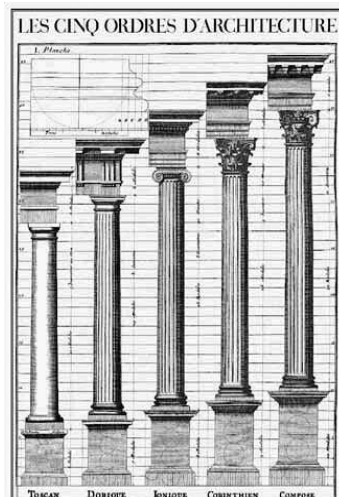
קלוד פרו, התייחסות לויטרוביוס (כריכת ספר) 1684.

בהיותו כבן 53 (1666) מונה כחבר האקדמיה למדעים שהוקמה לעת זו על ידי קולבר, שר הכספים של לואי ה-14 מלך צרפת. שנתיים לפני כן (1664) הוזמן, על ידי קולבר, להצטרף לצוות המתכננים **שקבלו את המשימה להפוך את מצודת הלובר לארמון כראוי לבית המלוכה**, על אף שלא ידוע באם היה לו קשר קודם לאדריכלות. בו זמנית הוזמן אצל פרו תרגום חדש לספרו של ויטרוביוס. התרגום, כולל הפרשנויות, הושלם על ידו כעבור 9 שנים (1673). בינתיים יסד קולבר את האקדמיה לאדריכלות (1671) והתרגום, למרות שלא הושלם, שימש כבסיס לדיונים (1674-76) של חברי האקדמיה, כולל פרו עצמו, הגם שלא נמנה עליהם. כבר בהערות הנלוות לאותו תרגום, העלה פרו את השגותיו, שהן לדעת רבים "מהפכה גמורה באסתטיקה של האדריכלות". בנוסף כתב גם ספר (1683) שבו העלה את עיקרי תפיסתו האסתטית במסווה של חיבור אובייקטיבי על הסגנונות באדריכלות.

פרו מערער על הנחות היסוד של ויטרוביוס וממשיכו. לדעתו הפרופורציות התחלקו, כבר בעת העתיקה, לשתיים 'פרופורציות עדינות' ו'פרופורציות מאסיביות' שנועדו לסוגי בניה שונים. יתרה מכך, הפרופורציה אינה תופעה מהטבע אלא מסורת המקובלת על האדריכלים ותנו לא. אי לכך המדובר בתפיסה המשתנה לא רק עם הזמן אלא גם בנקודה שממנה רואה הצופה את הבנין (מקרוב, מרחוק, מלמעלה או מלמטה) - כלומר חויה שמקורה בניסיון.

פרו מוסיף לפרופורציה שלושה הבטים חדשים: האחד **Grâce** (נעימות), השני **Bon goût** (הטעם הטוב) והשלישי **Bon Sens** (תחושת השכל הישר/ההגיון) שאפשר להתייחס אליו כמעין **יופי חיובי**. פרו גם עומד על כך שהפרופורציות בעת העתיקה היו שונות מעמוד לעמוד או ממתכנן למתכנן אבל בהתחשב במציאות של זמנו "הסיכוי לשנות דברים המקובלים על דעת הכל הוא מגוחך".

לעניין **העמודים הכפולים שהשתמש בהם בחזית הלובר הוא טוען שאלה מתאימים לטעם של זמנו**; טעם שהוא שונה מזה של הקדמונים. יתרה מכך, אפשר שיש בכפילות העמודים משהו מהסיגנון הגותי, שהרי "המשותף לנו הוא האוויר, היום והחופש. זה הדבר

קלוד פרו, חמשת האורדרים (טוסקני, דורי, איוני, קורינתי, משולב)

קלוד פרו, חזית הלובר.

שהביא להמצאת סיגנון שישי של עמודים, דהיינו להכפיל אותם ולחברם זוגות זוגות".

בנוסף הוא מבחין בין שתי אמות מידה לשיפוט האדריכלי: האחת 'חיובית' והשנייה 'שרירותית'. החיובית מתייחסת לציביות, לבריאות, לנוחות ולהתאמה לצרכים. השרירותית יסודה במושג יופי הנובע מהסמכות אבל גם מהשימוש, דהיינו התאמת החלקים השונים למטרתם. בעוד ש'היופי החיובי' הוא ביסודו אובייקטיבי הרי ש'היופי השרירותי' הוא בתחום סמכותו ופעולתו של האמן.

גם המילה **סימטרייה** זוכה אצל פרו להגדרה חדשה בדומה לזו של אלברטי (ע"ע): לא עוד איזון או הרמוניה אלא **תמונת ראי** (ימין שמאל מעלה מטה או שניהם) כמקובל עד היום. פרו מציין בפליאה שוטרוביוס לא התייחס לסימטרייה, במשמעות זו; למרות שכמעט כל הבניינים העתיקים תוכננו על פי חוק זה, שהוא לדעתו, המקור ליופיים.

בגלל מעמדו של פרו ובמיוחד של אחיו שארל (ר' להלן), בחרו חברי האקדמיה שלא לחלוק על עמדותיו, אלא להתעלם מהן - מעשה שאפשר גם לראותו כנכונות לפתיחות וחופש הדיעה.

מעבודותיו של קלוד פרו: החזית המזרחית של ארמון ורסאי (1665-74) בשיתוף עם האדריכל לואי לה וואו (Le Vau 1612-70); מצפה הכוכבים של פאריז (1667); ביתן 'השחר' בארמון קולבר (1673-7).

שארל פרו (Perrault 1628-1703) אחיו הצעיר של קלוד. מגדולי הסופרים הצרפתיים ומחבר (1697) קובץ האגדות 'אמא אווזה' (כיפה אדומה), 'היפייפיה הנמה', 'חתול במגפיים', 'כחול הזקן וכו'. אחיו הצעיר של קלוד פרו. למד משפטים. בהמשך שימש כיועצו של שר הכספים קולבר ומונה למפקח על הבניה המלכותית. נבחר על ידי קולבר (1670) לאקדמיה הצרפתית והיה מחסידי הספרות המודרנית, כגון המחזות של מולייר וכו', כעדיפה על פני יצירות העבר - עמדה שנודעה בשם 'הויכוח בין חסידי העת העתיקה והספרות החדשה'.

ניקולה-פרנסוא בלונדל (Blondel 1628-86). מהנדס, אדריכל

וסופר. בן למשפחת אצולה חדשה שפעלה בשירותה של המלכה האם מאריה דה מדיצי. התנדב לצבא והגיע לדרגות פיקוד גבוה בהיותו כבן 24. בו זמנית מונה כמלווה לבנו של שר החוץ הדוכס דה בריאן, במסע לימודים של שלוש שנים ברחבי אירופה. עם שובו מונה כמרצה למתמטיקה ב-'קולג' דה פראנסי ובמקביל (1656-8) קיבל תפקידי שליחויות דיפלומטיות לפרוסיה, לשבדיה ולטורקיה, שכלל ביקור ביוון ובמצרים. פעל כשגריר צרפת בדנמרק (1659-63). לאחר מכן חזר לשרת בצבא כמהנדס אחראי לביצורי הנמלים והחוף ב-נורמנדי וב-בריטאני. כעבור כשש שנים (1669) מונה על ידי קולבר כחבר באקדמיה למדעים ומנחה ליורש העצר בנושא מתמטיקה. כעבור שנתיים בהיותו בן 43 (1671) כמנהל מייסד האקדמיה המלכותית לאדריכלות. לא ידוע על עבודות שביצע בטרם מונה הן **כמנהל האקדמיה לאדריכלות והן כמנהל הבניה של העיר פאריז**. הבניין היחידי הידוע ששרד מעבודותיו הוא **שער ס' דני (1672) בפאריז**, בדימוי שער ניצחון רומי (הגדול ביותר עד שנבנה שער הניצחון בפאריז במאה ה-19).

בלונדל כתב ספרי לימוד על נושאים קלאסיים, הסטוריה, מתמטיקה, ובאליסטיקה (1683). במקביל פירסם את ההרצאות שנשא בפני תלמידי האקדמיה תחת השם **'קורס אדריכלות'** (1673-83). ראוי לזכור שבלונדל, **שהתמחה במתמטיקה**, היה, כאמור, גם חבר האקדמיה למדעים ביחד עם 'יריבו' כביכול קלוד פרו, שהתמחה בפיזיולוגיה. במילים אחרות, שניהם היו ביסודו של דבר **אנשי מדע**. לפי בלונדל תפקידו של מנהל האקדמיה לאדריכלות "ללמד את חוקי אומנות זו, כפי שנתקבלו מפי היוצרים הגדולים ביותר והדוגמאות הטובות ביותר שנותרו לנו מן העבר". אבל גם לסייע לתלמידים להתעלות מעבר להישגיי העולם העתיק. הספר, 'קורס לאדריכלות' הוא, כאמור, סיכום הרצאות ולכן אין לראותו מערכת לימודים שלמה. עם זאת ניתן לומר שיש בו משום ניסיון ראשון לניסוח שיטתי של תיאוריה חינוכית.

בלונדל אינו מרבה בחידושים היות והקו המנחה אותו הוא הצורך **להסביר ולנמק את עקרונות האדריכלות**. כך למשל הוא חוזר על נוסחאות ישנות לפיהן חוקי הטבע הם גורם היופי באדריכלות; הפרופורציות מקורן בגוף האדם, אבל מוסיף את דעתו, כי סגנונות העמודים הם התפתחות שהחלה כנראה בעמודי זיכרון שעליהם הונחו כדים, או סלים, שהפכו לימים לכותרות - למעשה הרחבת הגירסה של ויטרוביוס ביחס ל'המצאת' הסיגנון הקורנית (ר' להלן). הוא מוסיף גם את דעתו שהעמוד הדורי הוא העתיק ביותר אחריו הומצא העמוד האיוני. העמוד הקורינתי הוא פיתוח של העמוד האיוני, העמוד הטוסקני הומצא על ידי האטרוסקים ואילו העמוד

המשולב אינו סיגנון אלא שם שניתן, באופן שרירותי, לווריאציות שונות שנעשו בעת העתיקה.

ויטרוביוס מספר, כי לפי המסורת העמוד הקורינתי 'הומצא' על ידי הפסל הקורינתי קאלימאכוס – ששאב השראתו בנסיבות מיוחדות: נערה מקורינתיה, בתולה בגיל הנישואין, נפטרה ממחלה. לאחר קבורתה אספה האומנת שלה חפצים קטנים שהנערה אהבה בחייה, שמה אותם בסלסלה שהניחה על הקבר וכיסתה אותה ברעפים על מנת שישמרו בחוץ, זמן רב ככל האפשר. אותה סלסלה הונחה במקרה מעל שורשיו של צמח הקוצץ (אקנתוס). ניצני הקוצץ עברו דרך תחתית הסלסלה ובגלל משקל הרעפים העלים פרצו מהצדדים בצורות מסתלסלות.

בלונדל כמו קודמיו הוא מאפיין את העמודים, לפי סיגנונם, אם כי בצורה שונה: **הטוסקני הוא 'גיגאנטי'; הדורי 'הרקוליאני'; האיוני 'נשי'; המשולב 'הרואי' והקורינתי 'בתולי'**. שוב כמו קודמיו הוא מחשב את פרופורציות העמוד על פי קוטר הבסיס ומוסיף הבחנה משלו, כי העמוד נהיה דק ככל שהוא מתקרב לקיר ודק ביותר כאשר הוא צמוד אליו - סיבה נוספת לכך שלא ניתן לקבוע חוק אחיד לכל סיגנונות העמודים.

בין חידושי בלונדל ניתן למצוא כמה הגדרות שבחלקן אומצו על ידי האקדמיה: **'האדריכלות היא אמנות הבניה הטובה' או 'הבניין טוב כאשר הוא יציב, נוח, נעים ובריא' Solide, commode, agréable et sain** 'ההרמוניה היא נשואי האדריכלות והמוסיקה'. בניגוד לקודמיו, מאז הרנסאנס, בלונדל מוצא יופי גם בגותיקה שבה "ניתן למצוא מספר רב של פרופורציות חוזרות היוצרות ללא ספק את היופי שהוא מקור להנאה לכל מי שרואה אותה".

בשלהי המאה ה-17 נפטרו בזה אחר זה כל הדמויות המרכזיות שפעלו בעת הקמת האקדמיה: קולבר (1883) בלונדל (1886) פרו (1888). הדור הבא עסק בעיקר בעבודה מעשית - כמעט עד שלהי המאה ה-18. עם זאת ראוי לציין דיון אחד שהתקיים כבר בשנת 1700, שבו סיכמה האקדמיה את יחסה לפאלאדיו: "כל זאת מוכיח שהבניינים (שלו) אינם מתאימים לצרפת מקום בו הנוחות הפנימית קודמת בדרך כלל למראה החיצוני".

ניקולא פראנסוא בלונדל, שער ס' דני 1672 פאריז.